

Vajúdik a Hortobágy

A hajdani édes-bús magyar romantika az egekig emelte ezt az iradatlan nagy hajdúsági pusztát. És azonban csak most láttam először, milyen kegyetlen és cifra nyomorúságot takartak egykor a jól táplált, vágátató szilaj csikósokról, cifra szűrös, akkkurátusan pipázgató ven gulyásokról festett képek. Graczl Dénes, a Dél-alföldi Mezőgazdasági Kísérleti Intézet tudományos kutatója hívott meg egy kis kirándulásra. Harminchatan, főleg mezőgazdászok, kutatók, vízépítő mérnökök és az újságíró autóbuszon kora délelőtt indultunk Debrecenből. A jó, zsiros „kádomista” földek után egyszerűen csak halotthalványra vált a táj. Elfogytak a fák, a kukoricások, a tanyák is. Kiszikkadt szikések mindenfelé. Az állami gazdaság birkanyája is elhúzódtott valamerre jobb legelőkre. Később nagy távolságból feltűnt egy hatalmas, gömbölyű tetejű acél-szerkezet.

— A Keleti Főcsatorna táján járunk. Az ott már a főcsatorna egyik hídja.

Szántóföldek a szik helyén
A csatorna egyébként kettészeli a pusztát, innen és rajta túl már szántóföldek vannak a szik helyén. Csakhamar elrobtogtunk a híres csárdá előtt, keresztül a kilenclyukú hídon. A Hortobágyi Állami Gazdaság mátai kerületébe jutottunk. Egy fiatal kísérletügyi agrónomusnő, Dobrai Lajosné meg Graczl Dénes vezetésével gyalog folytattuk tovább az utat. Az éjjeli kiadás eső esett, s a Hortobágy nem tűri a Ballon Cordaticcal patkolt „csikókat”.

Közben Dobrainétól sok mindent hallottam az állami gazdaságról. A Hajdúságból mintegy 200 ezer hold a Hortobágy. Ebből valamivel több mint 70 ezer hold az állami gazdaságé. Az ország legnagyobb gazdasága ez. Állandóan szaporítják a szántóföldet, de még mindig „csak” 23 ezer hold van. Nyolcezer hold halastó, 37 ezer pedig még mindig ös-gyep. Évente átlagosan 800 holdat javítanak meg, fog-nak öntözés alá. Négy és fél ezer hold még senki földje, amit még az állami gazdaság sem tart számon. Hivatalos nyelven: művelés alá nem eső terület. Az állami gazdaság főprofilja egyébként állattenyésztés. 61 ezer birka, 3380 szarvasmarha, 800 ló és 57 ezer tyúkfélé, néhány ezer gyöngyös alkotja az állatbázis gerincét. Ez az állomány a területhez képest még kevés. A jó termőföldhöz szokott Csongrád megyei ember számára azonban nagyon is sok. Kérdezték is, hogyan tudnak itt ennyi jószágot eltartani?

Éppen ezt mutatta meg a velünk együtt érkezett kis kutatócsoport. A feltört legelőkből kialakított szántóföldek után ismét gyepek kezdődtek, de még milye-nek? A hajdani hortobágyi

pásztor-nép talán az élete felét is boldogan adta volna az ilyen, szeptember végén is haragos zölden viruló, rendkívül dús, selymes füvet kínáló legelőért.

Másfél évtized
Graczl Dénestől tudtam meg, hogy a kutatók 1949 óta birkóznak a Hortobágy-gyal. Akkor áprilisban létesült itt egy kisebb öntözőtelep a vízigények megállapítására és fűmagtermesztés céljából. A szegedi kutatók 1951-ben vetették meg lábukat a Hortobágyon, s két irányban indult a kutatás. A szikes gyepek fűhozamainak növelése különböző agrotechnikai eljárásokkal, volt az egyik cél. A másik: a mesterséges gyeptelepítés alkalmazható módszereinek ki-fűrkészése. Az idestova másfél évtizedes kemény munka lényegében már legyőzte itt a természet komisz, kiszámíthatatlan erőit.

A mátai kísérletekben — melyeket megtekintettünk — a javított gyepek évi száraz szénatermése két mázsáról ötven-hetven mázsára emelkedett. S ehhez holdanként két mázsa szuperfoszfátot és öt mázsa pétisót használtak fel. Az 1962. évi mérési adatok szerint a ráfordított költségek leszámítása után 47 mázsa holdankénti szénatermés volt a tiszta nyereség. Ez az eredmény talán felnyitja a Csongrád megyei gazdák szemét is. Egyetlen beruházás sem térül talán meg gyorsabban, mint a korszerű legelőgazdálkodás fejlesztésére fordított forintok.

A szegedi kutatók kidolgozták a Hortobágyon a talajjavításnak egy másik jó módszerét is. Ez pedig azokra a talajokra vonatkozik, melyeken már az öntöző víz és a műtrágya sem segít. Ezeket feltörés után cukorgyári mészsízzal megjavították s ezután egy-két évre szántóföldi művelésre fogták. Később pedig újra befűvesítették. Ezzel a módszerrel öntözéses viszonyok között és megfelelő tápanyagellátással három-négy évi váltószakaszban 30—40 mázsa száraz szénának megfelelő fűtermést értek el. Ugyanezekben a kísérletekben öntözés nélkül holdanként 18—25 mázsa száraz széná volt az eredmény.

Az új tudományos módszerekkel kezelt területeken — melyek 25—30 mázsa holdankénti szénatermés előállítására alkalmasak — az állatok már kiegészítő takarmányok nélkül is nagy-szerűen el lehet tartani. S ez nagy szó itt.

800 holdas „harapások”
A szegedi kutatók lényegében befejezték a Hortobágyon. A jövőben már csak úgynevezett tartam-kísérleteket folytatnak. Új módszereiket át-

vette és sikeresen alkalmazza az állami gazdaság. Ezek a módszerekkel javították nagyüzemi méretekben területeiket, s mint már említettem évente 800 holdat „harapnak le” az őz Hortobágy testéből. A javított szikese-ken bűzát is természetnek már, nem is keveset. Idén 5700 holdról 9,5 mázsa átlag-termést takarítottak be.

A hortobágyi csárda előtt néhány nyugati gépkocsit is láttam, pedig dühös, szeles eső esett, s az idő semmi esetre sem volt alkalmas turisztikára. A külföldiek mégis jókedvvel kortyolgatták a hosszú nyakú cilindervegek jónak nem mondható tartalmát. A gyenge borocskát nyilván megzamatosította a pusztá romantikája. A ringva-rengve járó autóköltemények azonban nem merészkedtek a pusztá belsejébe. Hisz ha bementek volna, tán nem lett volna olyan jó ízű a hortobágyi bor se. Bent már nagyonis látható; haladok a régi betyáros pásztorromantika. Vajúdik az öreg Hortobágy. Modern lesz itt is minden nemsokára. Az ilyesmi pedig már a nyugati országok regényességet kereső polgárainak otthon sem újság. Mi azonban nagyon örülünk az új Hortobágy-nak.

Csepi József

Két munkarend, két világ

Ha volna időgép, megforgatnám kerekét, s e szavakkal lépnek be Wimmer Fülöp rácsokkal elkerített szobájába, a szegedi kenderfőgyárban.

— Jó napot kívánok, vezérigazgató úr! Alázatosan kérem, kegyeskedjék számomra betekintést végtet kölcsönadni a gyár munkarendjébe. Tetszik tudni, már 20 éve annak, hogy a szovjet hadsereg felszabadította Szegedet, s a mai fiatalok nemigen tudják, hogyan éltek elődeik ezek között a falak közt.

1
— Mit akar? Munkarendet? Vegye tudomásul, hogy itt én vagyok a munkarend! Én. Nem hallott még róla? — üvölt az árnyék.

— De igen, kérem, hogyan. Mintha ezt a rácsot is azért méltóztatott volna csinaltatni, nehogy meglincséljék munkásai.

— Mars ki!
— Kérem. Inkább meglátogatom Nagygyörgy Mária elvtársnőt, a gyár igazgatóját.

— Tessék, ez az új munkarendünk, ami 1964. január elsejével lépett érvénybe. Erdemes átlapozni, s összevetni azzal, ami 1945 előtt „szabályozta” a kendergyár dolgozóinak munkáját. Éppen délelőtt volt nálam néhány úttörőgyerek. Őket is ez érdekelte. Meséltem nekik róla. Nagyon figyelték, de azért azt hiszem, mégsem egészen értették meg, amit mondtam. Jó nekik!

Az első összevetés ezzel megtörtént.

2
Ha Wimmer úr már nem is „vall”, vallanak a fennmaradt írásbeli és szóbeli emlékek.

A királyi iparfelügyelő, aki jóhiszemű ember lehetett a maga idején, 1912-ben a következő sorokat vetette papírra jelentésében:

„A gyárban nagy számú védett korú munkás nemcsak a törvényben előírt 10 óránál nem hosszabb napi munkaidőre alkalmaztatik, hanem reggeltől éjjel 11 óráig dolgozik, azaz a fiatal gyermekmunkások napi munkaideje a munkaközi szünetek beszámításával 17 órát tesz ki.”

A kereskedelmi és iparkamara 1912-es évben kiadott értesítőjében pedig ez olvasható:

„A textiliparban sok olyan könnyű munka van, melyet fiatalabb munkások, munkásknők könnyen végezhetnek, minden különösebb testi és szellemi megerőltetés nélkül. S mert a 16 éven aluli munkások munkaidéjét a törvény túlzott mértékben korlátozza, az olcsóbb munkások alkalmazása nehézségekbe ütközik.”

Kell ehhez kommentár? Felesleges. Legfeljebb még azt tehetjük hozzá, hogy sem 1927-ben, sem 1936-ban — adatok vannak rá — nem volt jobb a helyzet, látástól vakulásig dolgoztatták a munkásokat, nőket, gyerekeket egyaránt.

Szinte erőltén a maga egyszerűségében a mai vállalati munkarend, mely ki-mondja:

„A gyáregységhez tartozó dolgozók munkavégzés céljából reggel 5.30-tól 6 óráig, 13.30-tól 14 óráig, 21.30-tól 22 óráig léphetnek be az üzem területére”. Tehát a három műszaknak megfelelően, reggel, délben és este, napi 8 órai munkára.

Két munkarend, két világ.

3

A napi munkaidő 1927-ben is „csak” 9 és fél óra volt hivatalosan. Csakhogy a munkásokat rendszerint túlóráztatták, hétszámra dolgoztatták le velük napi két műszakot, s ez még hagyján, de a munkavezetők verték is a gyerekeket, asszonyokat. Igen, verték, a nyugdíjas fonónők, idősebb asszonyok emlékeznek rá! Ezért, s a pénzbüntetések elhárítása miatt léptek sztrájkba a kendergyáriak. S győztesen jöttek meg a harc-ból. Akkor, egyelőre. Mert Wimmerék nem sokáig tartották be a sajátmaguk által aláírt kötelezvényt, s kezdődött minden előlről.

Manapság is van még túlóra, olykor vasárnapi műszakot is szerveznek a termelés érdekében. Hogyne. Ki-ki tudja miért, hogyan. A szakszervezet éber őre a túlóráknak, a vállalati szabályzat pedig így intézkedik:

„Hetí pihenő vagy munkaszüneti napon is csak a berendelt dolgozók léphetnek az üzem területére. Név-jegyzéküket előző napon az engedélyezésre jogosult vezetőnek be kell mutatni, s azután le kell adni a portás-nak”. „Munkaidő végeztével mindenki — a túlórázók kivételével — köteles a gyárat 60 percen belül elhagyni”.

Azzal kapcsolatban pedig, hogy szabad-e vagy tilos a dolgozókat megütni — egy árva szó sem sző a szabályzatban. Az önbíráskodás üldözése nem a munkarendhez, hanem a szocialista együttélés törvényéhez tartozik a kendergyárban épp-úgy, mint mindenütt.

4

A második világháborús konjunktúra a kenderfőgyár tulajdonosainak is kedvezett. Wimmer úr helyére ugyan dr. vitéz Görög Károly úr került, s Richter százados úr, a katonai parancsnok személyében. „Gyönyörű” napok következtek: például fogdát rendeztek be a gyárban, s akik elkészítették, egynapi sötétzárkát kaptak „figyelmeztetőül”. A munkaidő pedig egészen egyszerűen megszűnt, akkor és addig kellett dolgozni, amíg parancsolták.

S azután elérkezett 1944. október 11. Szeged felszabadult. S elérkezett 1948. március 28. A gyárat a munkások vették birtokukba.

Ma tehát elkészhet bárki? „A munkaidő megkezdése után érkező, tehát a munkából elkész dolgozóktól a kapuőr köteles elvenni a gyári belépőt, hogy a portásnak átadhassa”.

Igen, bizony. A munkafegyelem ma is kötelező, sőt most kötelező csak igazán, amikor nem a Wimmerék és Richterek szabják meg, mi az, hanem azok a vezetők, akik a munkaszabály sorából nőttek fel, akiket nem a részvénytársaság, hanem a dolgozók bíztak meg a gyár vezetésével.

5

— Elnézést, vezérigazgató úr, a zavarásért. Néha szükség van a tetemre hívásra.

— Köszönöm, igazgató elvtársnő, hogy segített a vizsgálómunkában. Tudom, még sokat, nagyon sokat lehetne beszélni arról, ami volt, s ami van. De hát egyelőre ennyi is elég lesz. Kéves szóval is lehet talán sokat mondani.

Fehér Kálmán

A magyar ember kíváncsisága közös. mert, de hogy mennyire kíváncsi, azt a posta tudakozó szolgálata bizonyítja. A kérdések többsége a telefonelőfizetőkkel kapcsolatos, egyrésztük azonban igazi kíváncsiságot takar. A „tudakozó kisasszonyok” készséggel, fáradhatatlanul felelgetnek a kérdésekre — még olyanra is, ami nem feladatuk.

A pesti tudakozó havonta 13 000—15 000 kérdésre felel. Mindennapos dolog, hogy

A kíváncsiság bajnoka

a diákok — külön-tudakozót, s nem minden alkalp nélkül. A szolgálatnál az már természetes, hogy a kisdíák tanácsot kér, mit rajzoljon, mert azt a feladatot kapta: hogyan képzei el a jövőt. Tyeresskova cime, Gina Lollobrigida csipőbősege sem tartozik a furcsa kérdések közé. Akad azonban olyan kérdés, ami joggal megdöbbeníti a lányokat. Íme néhány példa: Repül-e a lótetű?

Mennyi a csiga átlagsebessége? Mi a hajhullás orvossága? Hány foga van az egérnek és mekkora a bolha szíve? Mi-lyen bátor az orosz-lán? Hogyan készül a fogcement és hol lehet kapni? Festik-e a kutyák szőrét a kutyakozmetikában? A tudakozó kisasszonyok körében végzett közvéleménykutatás egyöntetűen a következő kérdéseket ítélte oda a kíváncsiság bajnokai-címre: Volt-e patkó-címet a trójai paló-című név? Vagy-e a lótetű?